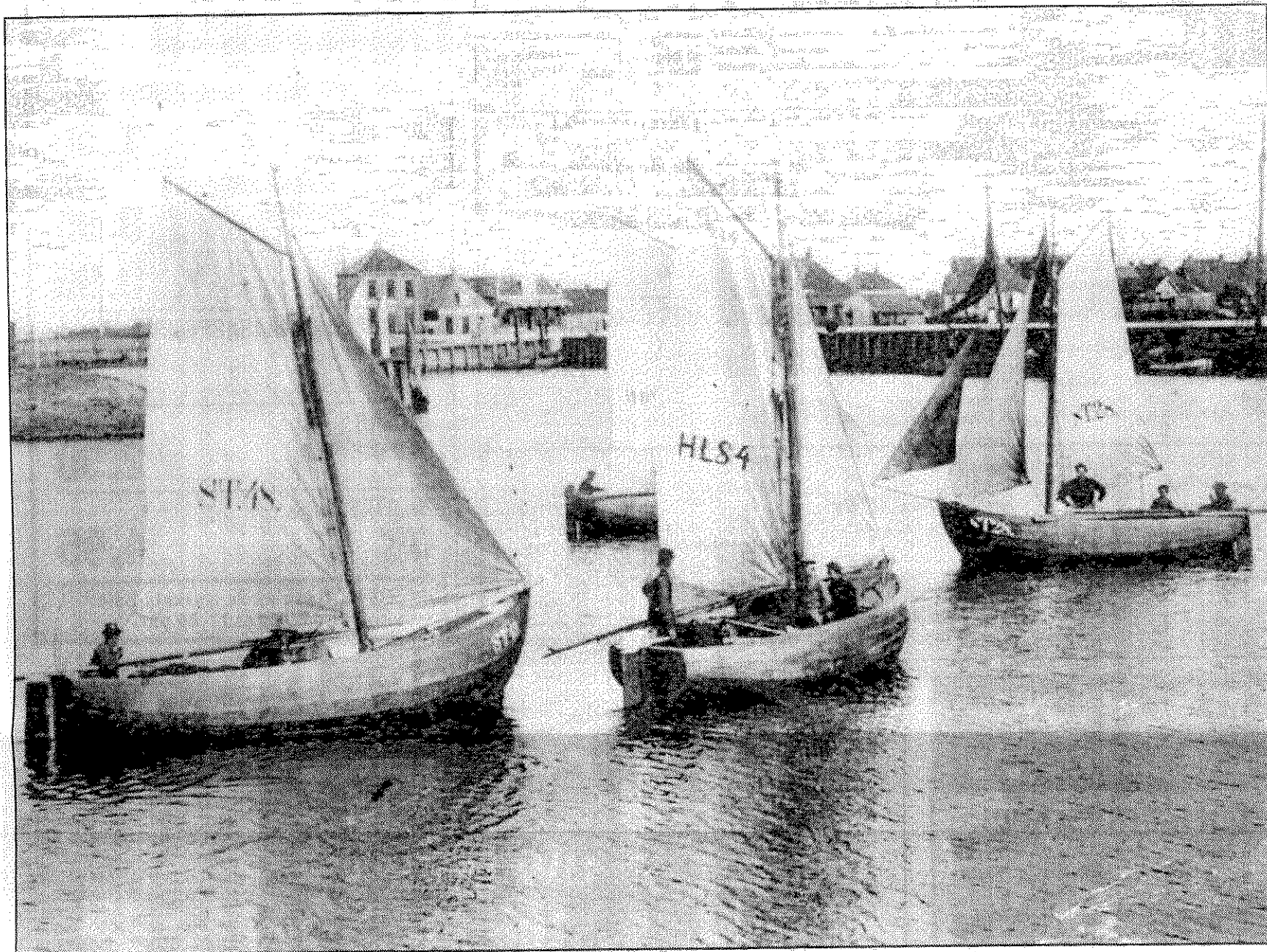

Jollendag in Fries Scheepvaart Museum

Een ansichtkaart met afbeelding van een aantal Staverse jollen in de havenkom van Stavoren, gemaakt rond 1920.

SNEEK. Van 13 september tot 30 november wordt in het Fries Scheepvaart Museum te Sneek een tentoonstelling gehouden over de Staverse jol. In de vloot van klassieke Nederlandse vissersschepen is de Staverse jol een vreemde eend in de bijt: hoewel het een rondschip is, ontbreken de zwaarden. Op 13 september liggen enkele originele Staverse jollen afgemeerd bij het museum.

In een rapport van de Zuiderzeevereeniging van 1905 wordt als volgt geschreven over deze aparte verschijning: 'Een zeer bijzondere soort vormen de jollen van Stavoren. Op het oog zijn deze jollen net groote klompen, aan alle zijden rond, ter lengte van slechts eenige me-

ters en van een inhoud van slechts 4-6 ton'.

De vorm van het schip hangt samen met het gebruik ervan. Aan het eind van de negentiende eeuw en in het begin van de twintigste eeuw werd de Staverse jol gebruikt door vissers uit Stavoren en omgeving voor de vangst van ansjovis en haring. Ze gebruikten daarvoor staande netten, die in lange rijen in zee stonden. Om deze netten gemakkelijk aan boord te kunnen halen, was het van belang dat de boorden van het schip glad waren. Uitsteeksels als zwaarden en berghouten (stootranden) zouden de netten beschadigen. De Staverse jol voldeed aan al die eisen en was daarom ideaal voor het vissen met staande netten.

Lange tijd is gedacht dat de Sta-

verse jol is 'uitgevonden' door enkele vissers uit Stavoren en Molkwerum die op ansjovisvangst gingen. Recent onderzoek heeft echter geleerd dat de Staverse jol is ontwikkeld uit de herfstjol, die al ver vóór de opkomst van de ansjovis-visserij door Staverse palingvissers werd gebruikt. Vermoedelijk heeft ook de Hindelooper jol - een inmiddels vergeten scheepstype - aan de wieg gestaan van de Staverse jol.

De Staverse jol stond bekend als een stabiel schip. Wanneer bij zware storm de grote botters in de haven bleven, voeren de Staverse jollen nog uit om netten op te halen. Soms fungeerden ze zelfs als reddingboot, wanneer grotere schepen op de Zuiderzee in nood waren geraakt. Nog een citaat uit het rapport van de Zuiderzeevereeniging:

'Men moet werkelijk erkennen dat zij met deeze kleine notedopjes wonderen verrichten'.

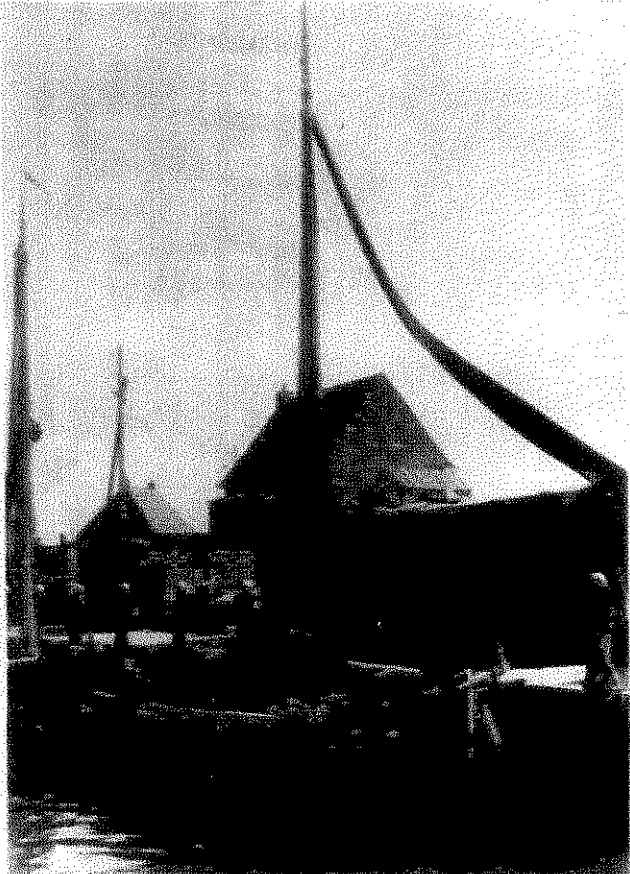
De tentoonstelling, waarin uitgebreid aandacht wordt besteed aan de oorsprong en het gebruik van de Staverse jol, wordt op 13 september geopend met een jollendag. Een aantal originele Staverse jollen - in vissermans-uitvoering - ligt dan afgemeerd aan de Bothniakade, bij de achteringang van het museum. De schippers van de Staverse jollen kunnen verhalen vertellen over de geschiedenis van hun schepen. Om in de sfeer te komen is er treksakmuziek. De jollendag is een eenmalige gelegenheid om zowel de tentoonstelling als de echte, originele Staverse jollen te bewonderen. De jollen zijn te zien van 12.00 tot 17.00 uur.

Staverse Jol

De Staverse Jol is één van de meest karakteristieke vissersschepen van Nederland. De vorm van de romp is uniek: een volle, ronde kop, een platte achtersteven, een hoog opgetrokken boeg en naar binnen vallende boorden. Het schip heeft een ronde bodem en toch heeft het geen zwaarden, zoals bijna alle andere ronde en platbodemschepen.

Er is wel beweerd dat de Staverse Jol een heel oud scheepstype is, en dat het zijn oorsprong heeft in de Middeleeuwen. De werkelijkheid is anders. Aan het einde van de 19de eeuw werd er op de Zuiderzee veel gevestigd op ansjovis. Die werd gevangen met fijnmazige netten, die gemakkelijk beschadigd raakten. Vissersschepen als de botter en de Lemsteraak waren voor de ansjovisvangst minder geschikt, vanwege de zwaarden en andere uitstekende delen.

Twee vissers, M. Zeldenrust uit Molkwerum en J. Visser uit Stavoren, bedachten vanuit hun praktijkervaring hoe een vissersschip voor de ansjovisvangst er uit zou moeten zien. Het zou een schip moeten zijn met een volle kop die door de golven werd opgetild, met invallende boorden (prettig bij het binnenhalen van de netten) en in plaats van zwaarden een lange scheg, die onder het hele schip door liep. De aanwijzingen van Zeldenrust en Visser wer-

den rond 1900 omgezet in de praktijk. Zij lieten bij scheepsbouwer J. Strikwerda te Stavoren twee schepen bouwen die aan hun eisen voldeden. De Staverse jol was geboren. Niet alleen in Stavoren (Strikwerda en Roosjen) werden deze schepen gebouwd, maar ook in Gaastmeer, Workum, Hindeloopen en in Noord-Holland.

Na de afsluiting van de Zuiderzee verdween de Staverse jol als vissersschip. Nog bestaande schepen werden verbouwd tot zeiljachten. De open boten werden dan voorzien van een kajuit. Zo begon de Staverse jol als type een tweede leven. Er varen nog slechts enkele Staverse jollen die hun oorsprong hebben in de visserij. De meeste jollen zijn echter als jacht gebouwd.

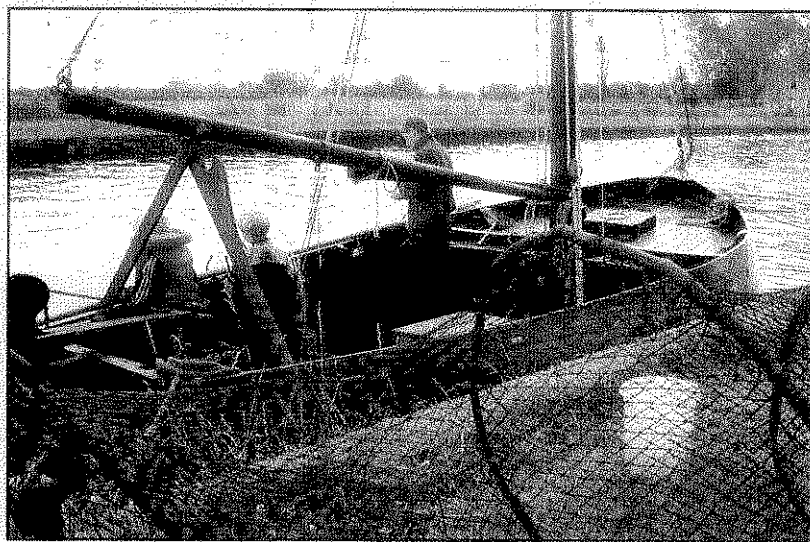
Staverse Jol varend monument en trots familiebezit

Door Catrienus Meijer.

STAVOREN. In 1901 had pake Douwe Mulder het scheepje op een Staverse werf laten bouwen. De visserman verdiende er vele jaren zijn boterham mee. Bevor de Zuiderzee, evenals zovele andere vissers uit die tijd, Stavoren was rond 1900 voor een flink deel aangewezen op de visserij. Tientallen vissers gingen het water op, soms voor lange tijd.

Heel wat tochtjes maakte de Stavere Jol van de familie Albada over de Zuiderzee in de tijd dat het nog echt voor de visserij werd gebruikt. Het bolle scheepje bood amper ruimte aan de vissers die, als het tegen zat, dag en nacht op het water verbleven. 'Hun behuizing was wel heel erg krap', vertelt Tjikke Albada-Zwaan die samen met haar man het scheepje nu in bezit heeft. Ze wijst naar de ingang tot het 'rufke' waar soms met meerderen moest worden gebivakkeerd. Nee, gemakkelijk was het in die dagen niet. Zeilend ging de jol het water op, in de hoop op een goede vangst.

Er waren in die tijd nogal wat

De ST 16 van de familie Albada-Zwaan ligt langs de Schans in Stavoren. Op de foto wordt het gebruikt door zoon Jan Willem Albada en de twee kleinkinderen Willem en Steven voor een paar uurtjes vissen met de hengel (foto: BC).

vissers die vanuit Stavoren de Zuiderzee bevisten in hun jollen. Tjikke Albada-Zwaan schat in dat het er wel zo'n vijftig zijn geweest. 'Weer of geen weer, er moest gevestigd worden. Een andere bron van inkomsten was er niet'.

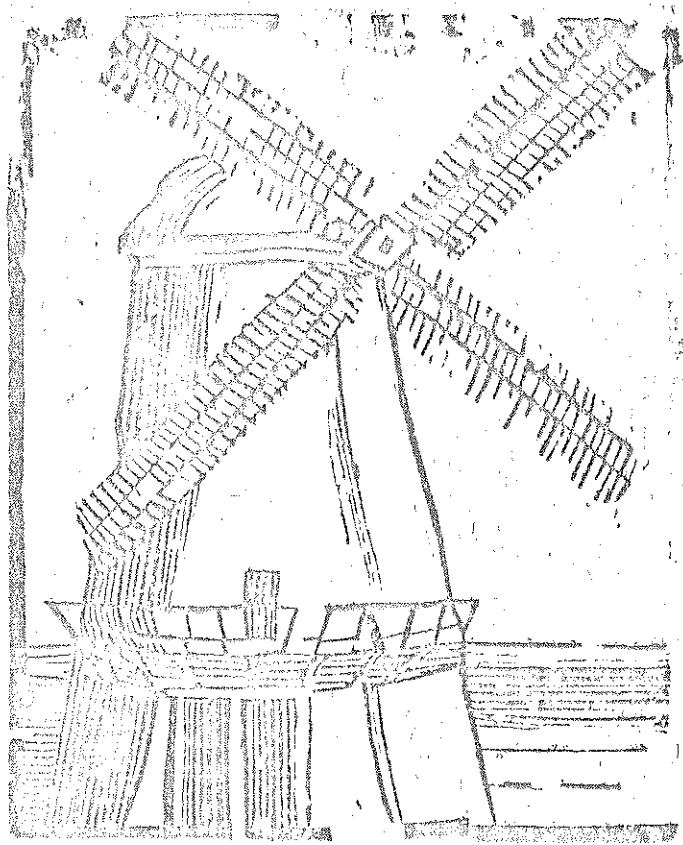
De visserij met de Staverse jollen ging tot in het einde van de dertiger jaren van de vorige eeuw door. Tot de bemanning van de ST 16 behoorde vanaf 1901 eigenaar en pake van

Tjikke Albada, Douwe Mulder. Samen met zijn enige zoon Sybren en diens latere zwager Klaas Zwaan gingen ze het water op. Soms voor een paar dagen maar ook kwam verblijf van een week of langer op het water voor. Gevestigd werd er op haring en ansjovis, soorten die na de aanleg van de Afsluitdijk verdwenen. Zuiderzee werd IJsselmeer; zout water werd zoet.

Toen Douwe Mulder ermee stopte nam zoon Sybren het

roer over samen met diens zwager Klaas Zwaan. Ze hadden 'het vak' bij hun pake geleerd en gingen nu zelfstandig het water op. Aan de visserij met de Stavere jol kwam echter, twee jaar nadat pake Douwe overleed, een einde. In 1938 ging het bolle scheepje voor het laatste het water op. Als de 'Jonge Sybren' bleef het sindsdien aan de wal. De visserij werd voortgezet met een schouw die tot rond 1950 onder dezelfde aanduiding ST16 het IJsselmeer beviste. Het schip ligt thans aan de kade in Harlingen.

De Stavere jol is nu in het bezit van Tjikke Albada-Zwaan en haar echtgenoot. Onlangs werd het scheepje te water gelaten. Het 'varend monument' ziet er nog prima uit al werden spanten regelmatig hersteld en meer bijgeplaatst om het scheepje intact te houden. 'Nog regelmatig gaan we ermee uit varen', vertelt Tjikke Albada. Geheel van de wind afhankelijk is het niet meer. 'Er is een klein motortje ingebouwd'. Soms wordt deelgenomen aan kleinschalige visserijdagen. 'Want daar past ons scheepje het beste in thuis'. De familie is stevast van plan de jol in oude stijl te bewaren. 'Want het heeft voor ons heel veel waarde. Dat is niet in geld uit te drukken'.

Pertinent en Omftandig Verhaal, wegens al de droevige Ongelukken,
die 'er zyn gefchied, door het fpringen van de Kruit-Moolen, tot

STAVOOREN.

STavooren, den 16. Mey 1744. Deze Morgen om-
trent de Klok agt uren, is alhier een droevig geval
gebeurt. De Kruit-Moolen hier fttaande en een
fchoon fterk Gebouw zynde, is in een oogenblik tot een
Puinhoop verandert, door dien dezelve in een moment
in de Lugt fprong; De Werklieden op de Moolen bezig
zynde, om het Kruit te drogen en haar dingen te doen,
hebben ellendig haar leven daar by gelaten en zyn daar
drie Menszen door om gekomen: De halve Stad is daar
door geruineert en genoegzaam geen een Huis of is befcha-
digt. De Kerk en het Huis van den Domine daar is geen
een Glas in heel gebleven en de daar rondom ftan-
de Huizen zyn geheel geruineert en de fchaden daar
door veroorzaakt is onbefchryvelyk; Nog twee andere
Menszen buiten die geene die op de Moolen waren wor-
den vermist en volgens het zeggen, zo zou daar wel
15 à 1600 pond Kruit in de Lugt gefprongen zyn. De
oproer en consternatie onder de Inwoonders is onbefchry-
velyk, want men niet en dagt of zoude wel honderde Mens-
zen haar leven hebben gekoft, dog de Heere heeft dezel-
ve door zyn wonderlyke Almagtigheid behoed. Deze
Stad heeft al van den beginne veel ongelukken van Bran-
den, van Inftorten en Overftrominge ondergaan en over
dezelve Stad zyn al veele Oordeelen gevallen.

NB. Deze Stad is een van de oudfte Steden van Holland en heeft in
fchoonheid vele overtreffen

Is raadselachtige steen uit Staveren een totempaal?

Griffioenen waakten over de huizen

Als men van IJsbrechtum naar Sneek gaat, en het huis van mevrouw van Haersma Buma—van Heloma passeert, valt het oog op een uit de verte reeds duidelijk zichtbare, blinkend-witte paal van kalksteen, naast de voordeur. De steen doet denken aan de graftekens, die voorheen op de Waddeneilanden op de graven der zeekapiteins werden geplaatst. Maar een grafsteen is het niet, dat is duidelijk. Wat dan wel?

De herkomst is bekend. Toen mr. van Haersma Buma nog burgemeester van Staveren was, vond hij de steen als playeisel in een bijkeuken in die plaats. Kort voor zijn vertrek naar Sneek, in 1937, waar het burgemeesterambt van Wymbritseradeel hem wachtte, werd het keukentje afgebroken. De steen kwam vrij en werd de scheidende burgemeester ten geschenke gegeven.

De overlevering te Staveren wilde nu, dat voorheen elk huis in deze stad zulk een paal voor de deur had staan om de inwoners zegen te brengen. Mr. van Haersma Buma meende er daarom goed aan te doen, de steen in ere te herstellen, door deze naast de ingang van zijn nieuwe huis te plaatsen. Men weet, dat desondanks zware rouw dit huis trof...

Griffioen

De wijze, waarop de steen werd bewerkt, is kenmerkend voor de Friese renaissance uit het begin der zeventiende eeuw. Ouder zal hij dus niet zijn. De voorstelling, aan het bovendeinde uitgehouwen, ademt echter zulk een vreemde geest, dat men er eigenlijk niet goed raad mee weet. Een tegenhanger is ons niet bekend.

Wij zien namelijk in het midden een vreemdsoortig monster uitgebeeld, half leeuw half roofvogel: een griffioen. Dit fabeldier, van Assyrische origine, belandde via de Byzantijns-Christelijke cultuur in het Westen en sprak tot de verbeelding der kunstenaars, die de kerken van beeldhouwwerk voorzagen of de handschriften met afbeeldingen verluchten. Ook de Friezen kenden het dier. Zij brachten het zelfs in verband met Willibrord. De „griepvogel“ is dan ook geen onbekende verschijning in de Friese legenden. Wij veronderstellen, dat de „griepvogel“ in het half-heidense Friesland der 9e en 10e eeuw grote opgang maakte en een plaats kreeg in allerlei gebruiken, die de kerstening nog enige eeuwen wisten te overleven.

Het aanbrengen van schrikverwekkende, dan wel bezwerende, figuren is bij de natuervolkeren zo verbreid, dat het niet aan te nemen valt, dat de Friezen vóór hun kerstening op dit punt een uitzondering hebben gemaakt. De Friese volkskunde en volkskunst wijzen trouwens duidelijk genoeg in deze richting.

Een naklank

Zou het daarom al te gewaagd zijn de veronderstelling uit te spreken, dat de Staverse stoepaal een verre naklank is uit de tijd, dat de Zuidwesthoekse Friezen voor hun huizen houten palen plaatsten, gesierd met een grimmige griep, die rondolende kwelgeesten de moed moest benemen naar binnen te sluipen?

Dan zou ons bovendien ook de betekenis duidelijk worden van de beide koppen, aan weerszijden van de steen: uitbeeldingen van zon en maan, wier zegen men niet minder meende te kunnen ontfangen.

Staveren is een geschikte plaats, om zulk een oud gebruik zo lang in ere te houden. Reeds vele eeuwen hebben de inwoners zich behagelijk gekoesterd in de verhalen, die over haar ouderdom en rijkdom de ronde deden. Nog steeds wekt de bevolking de indruk, op deze erfenis te teren. Bovendien, een varensbevolking is ook in de dagen van neergang gevoelig voor het wonderlijke, groteske, bovennatuurlijke. Steeg op het Rode Klif ook niet de Phoenix ten hemel, en nergens anders? En ging men er in alle ernst in 1849 niet nog een uitgedoofde krater zoeken?

zeeslangen waren geen zeldzaamheden; dolfinen konden spreken; meeuwen waren omgekomen drenkelingen. Zij sneden zeegedrochten in hout en plaatsten ze op roer en steven. En met de binnenschipper was het al net zo gesteld.

Verdronken kinderen klommen aan boord en smeekten om een doodshemdje; het wegleggen van de kloet kon de wind vertoornen en windstilte of tegenwind veroorzaken; uitbundig gelach over het water bracht averij mee.

Vele binnenschepen hadden een bever op het roer, ook eeuwen nadat deze dieren in Friesland waren uitgesterft. Bepaald angst-aanjagend was wel de bever op het roer van „De Bever“, een beroemde boeier, die in 1790 gebouwd en in 1931 gesloopt werd. De „bever van de Bever“ bleef bewaard en kan men bezichtigen in het Scheepvaart Museum te Amsterdam. Het dier scheen zo van het roer in de bollestat te zullen springen. Een eigenaar verkocht het schip, „omdat de aanblik van het dier, vooral des nachts, hem zo zeer verschrikte“.

Het is ook deze naieve gemoedsgesteldheid, die men moet veronderstellen bij de geslachten, die griffioenen over hun huis lieten waken; zoals wij het hen nog in de heraldiek laten doen, tot welzijn van land, gemeente of stad!

H. HALBERTSMA.

Aantrekkelijk programma van Nederlandse Schoolradio

De Stichting Nederlandse Schoolradio, die in December 1951 door AVRO, VARA en VPRO werd opgericht, heeft haar programma voor het komende seizoen bekend gemaakt. In het voorwoord van het programma-boekje schrijft de voorzitter, dat het resultaat van het eerste jaar zeer bevredigend mag worden genoemd. Het aantal deelnemende scholen heeft de verwachting verre overtroffen. Ook vele bijzondere scholen lieten zich inschrijven.

Van September tot en met Juni zal drie maal per week (op Dinsdag, Woensdag en Vrijdag) twintig minuten worden uitgezonden. De uitzendingen betreffen o.m. muziek („Treffende Klanken“) en geschiedenis („Uit het verre Verleden“). Voorts wordt een reeks gewijd aan „Grote mannen“, en een aan gezondheidsleer („Blijf Gezond“) en komt er een serie reportages onder de titel „Kris kras door Nederland“. „Met stuurman Storm naar Hivanova“ en „Dank u, Tot uw dienst“ geven de leerlingen enig inzicht in de opbouw en organisatie van een democratische samenleving. Ook de poëzie is niet vergeten („Rhythme en klank“). De zeer zorgvuldig voorbereide programma's lijken zeer interessant te zullen worden.

Japanse professor wil Fries vee

Japan schakelt over va op melkrassen

Duur transport drukt onze export

Vriendelijk blikte prof. dr. Kentaro Mitamura door zijn bril en vertelde van de aangename dingen, die hem in West-Europa ten deel waren gevallen. Onder het vertellen liet hij zijn koffie in het Oranjestad hotel koud worden. Het was een stortvloed van gebeurtenissen geweest, die in de afgelopen weken over hem gekomen waren. Enige tijd geleden was hij nog in Sapporo, waar hij professor is aan de Hokkaido Universiteit en tevens hoofd van de aan die universiteit verbonden boerderijen. In twee dagen had het vliegtuig hem van Tokio naar Zurich gebracht, waar hij oude leermeesters opzocht en nog enkele dagen later stond hij te spreken op het internationale veeteeltcongres te Kopenhagen.

Na afloop van dit congres maakt prof. Mitamura een reis door West-Europa om zich op de hoogte te stellen van de wetenschappelijke en praktische ontwikkeling van de landbouw. Vorige week kwam hij als gast van de F.C.E.

voor een kort bez dat hij reeds weer een bezoek aan I kijken bij het v H. C. Japma te M voorlichten op de Fries Rundvee-St foto's op de merri de Frico had zijn evenals de veemar maakte hij een trij ook dr. Grashuis mocht hem ontvang de F.C.E. besloot de

Prof. Mitamura teld van het doel omstandigheden in mede aanleiding g vertelde, dat hij a de Japanse regei Kopenhagen had b naamste doel van d naast was hij zeer s zich op de hoogte Friese vee.

Japan telt op he twee miljoen stuk maakt het echte m procent uit. De percentage te ver vijftig, mede door jaar geregeld du waardig melkvee p De eerste invoer Australië, doch pr van mening te zijn Fries vee te kopen ring in die geest ad

Pandermuseum mei gauwens

by it Kunstcentrum yn

Sintrale fortsjintwurdiging fan it kulturele libben yn Fryslân hat syn foarm nou foun

Men komt ta de konklúzje, dat it bisykjen om yn Fryslân to kommen ta in sintrale fortsjintwurdiging fan it kulturele libben, sa 't dat yn it lêst fan 1945 troch it mienskiplik ynitiatyf fan de ôfdieling „Culturele Saken“ fan it Militair Gesach en de Fryske Biweging foarm set hat, slagge is, sa is it bitinken fan de skriuwer fan de Fryske Cultuerried en it Bureau foar Culturele Saken yn Fryslân yn syn jierforslach oer 1951. Hy wiist op 'e finansjële tastân en op de forbettering fan de subsidzje fan de kant fan it Provinsjael Bistjûr, dêr 't men in biwiis fan bitrouwen fan de autoriteiten yn sjen mei. In oar symptoom is in goed kontakt mei it Ryk, de krantewrâld en de ûnderskate provinsjale organisaesjes op kultureel gebiet.

Publikaesjes

Yn 'e mande mei ús muzyk- en sang-kommisje, sa kin men fierder yn it jierforslach lêze, is yn 1951 tariedend wurk dien foar de opset fan ús earste muzyk- en sangkongres dat yn Desimber hâlden is. De lêzings dy 't by dy gelegenheid hâlden binne, foarmje de earste útjefte fan in rige publikaesjes, dy 't de Cultuerried fan doel is út to jaen oer aktuële ûnderwerpen op kultureel gebiet.

De twadde brosjuere yn dizze rige, dy 't yn Septimber forskine sil, bifettet de lêzings dy 't hâlden binne op 'e gearkomste oer yndustrialisaasje en folkskultuer to Drachten.

In oare publikaasje, dy 't yn it jierforslach is, bistiet út in rige âlde melodijen foar it skotsen, samle 'en biwurke fan de hear J. L. de Jong, yn oparbeidzjen mei ús folksdounskommisje, dy 't in standert-foarm foar de Skotse fêststeld hat. De muzyk-tekst is al lang rê, mar om by guon fan dy wizen gaedlike wurden to krijen, is de saek nou yn hannen fan de literaire seksje fan it Boun fan Fryske Kunstners.

In útjefte, dy't hjir ek neamd wurde moat, en dy't ek al lang ûnderweis is, is it boekje „The Frisians“, dat wy útjowe yn 'e mande mei de Federaesje

fan Aldheidskeamers en de Prov. VVV, ûnder redaksje fan Frou Sudema—Mulder en de hear S. J. van der Molen. It boekje is ûnder printers hannen, dat it sil hjoed of moarn wol út komme.

Dreech bisprek

In punt, dat gauris ûnderwerp fan dreege bisprekings yn de gearkomsten fan it Deistich Bistjûr west hat, is it Kunstcentrum yn 'e Prinsetun to Ljouwert. It gemeentebistjûr fan Ljouwert hat de boppefordjipping fan dat gebou doedestids forgees yn gebrûk jawn oan ús Fryske kunstners. It Kunstnersboun hat soarge foar de yn-rjochting fan dy boppeseale, en it Bureau is bilêstige mei it sekretariaet fan de Boppefordjipping.

Doet it bliken die, dat de boppefordjipping allinne net foldwaende mooglikheden joech, hat it gemeentebistjûr in bidrach fan f 30.000 reservearre foar de forbouwing fan it gebiel.

Wy hawwe doe in plan makke foar de organisatoaryske en finansjële opset fan it Kunstcentrum, sa dat it Kunstnersboun mei syn ûnderskate seksjes dêr arbeidzje koe, hwerby't ús Bureau yn it gebou hûsfeste wurde soe foar it deistich bihear. It gemeentebistjûr gong akkoart mei dat plan.

Mar doe't it oan 'e forbouwing ta wie, kaem men ta de ûntdekking, dat it biskikkere bidrach fiersto lyts wie, fanwegen it oprinnen fan de materiaelpriizen. Der kaem lykwols lang om let in nije mooglikheit nei foaren; in kombinaasje fan it Kunstcentrum-plan mei it plan foar in Pier Pandermuseum. Foar it útfieren fan de beide projekten meinoar yn ien kompleks is foldwaende jild biskikber.

It wachtsjen is nou inkeld noch op it slagjen fan de ûnderhandelingen oer detailskwestjes mei de útfierder fan it testament fan Pier Pander. Wy binne yn 'e forwachting, dat it wol foarinoar komme sil, al wurdt it him fan 't jier misskien net mear.

De Regionale Omrop

In punt fan oerliz mei it Ryk, dat apart neamd wurde moat, is it regionale radiobistel, dêr't al hiel hwat oer ôfskreaun is mei Den Haech. In ôffurdiging fan de radiokommisje hat neidytiid mei de ôffurdigen fan de oare noardlike gewesten ûnder foarsitterskip fan de hear Louwes in kearnmannich oer dizze kwestje gear west en in bisprek hawn mei prof. Gerbrandy de foarsitters fan de ôffur-

Een vijfing jaar eerste Friese stier teerd. Het dier dr Later was er weer i en kort voor de oor O.K., die nog steed eiland Hokkaido. Friese stieren zijn, niet. De stieren Vooral Adolf was z geslacht van hen eerder ingevoerde Japan rond en heef zo besloot de pro zettingen.

Wagen

W

Koningin J in Laren

„WAGENMAKERS toonstelling van histo schilderwerk aan waj oorsprong, die van 23 in Hamdorff (Laren A den. Deze expositie kunst in het wage- tijden zal weerspiegel bers van het oude waj gebracht.

Koningin Juliana he Roem“ een prachtige

Landbouw en Veeteelt

Veevoederbeperking stelt boeren voor grote problemen

Schiet de regering haar doel niet voorbij?

(Van een landbouwmedewerker)

De beperking met tien procent van de hoeveelheid veevoeder, die op de bonnen beschikbaar wordt gesteld, gaat inderdaad door. Dit blijkt uit de dezer dagen bekendgemaakte veevoederregeling voor 1952-1953. De regling is verder vereenvoudigd door het aantal bedrijfstroepen terug te brengen van zes op vier, maar de porties, die op de bonnen worden verstrekt, zijn wel erg klein geworden. Zo krijgen melk- en kalkkoeien in het stalseizoen 1952/53 175 kg rundveevoeder toegewezen. Maar alleen, als ze worden gehouden op kleine bedrijven met van nul tot acht hectare cultuurgrond. Voor de gemengde en weide-bedrijven van acht ha en meer (mits met ten hoogste vijf ha bouwland en/of scheurbaar grasland) wordt maar 150 kg voer beschikbaar gesteld, terwijl de twee andere groepen, dat zijn de gemengde en bouwbedrijven boven acht ha met vijf ha of meer bouwland het met 125 kg per koe moeten stellen.

ing werd door de voorz. toegesproken. De aftredende bestuursleden werden herkozen terwijl de heer J. B. Schilstra als bestuurslid werd herkozen.

LEDENVERGADERING A.N.O.Z.

Staveren. In hotel „De Vrouwe van Stavoren“, had een ledenvergadering plaats van het Algemeen Ziekfonds A.N.O.Z. welke slecht bezocht was. Van de plaatsen Bakhuizen waren er 4, van Warns 1, van Molkwerum 2 en van Staveren waren er 3 leden aanwezig, terwijl van de plaatsen Koudum, Hemelum en Hindeloopen niemand aanwezig was. In de mededelingen die de administrateur van het A.N.O.Z. deed, bleek o.a. dat de bode, de heer Zweed wegens ziekte zijn werkzaamheden voorlopig niet meer kan verrichten.

Vervolgens hield de rayon-administrateur de heer J. de Vries van Leeuwarden een rede over het on-

derwerp: „Ziekfondswproblemen“.

Hoe jammer het is dat zulke vergaderingen niet beter bezocht worden, bleek wel uit de vragen die naar voren werden gebracht er heerst nog teveel onkunde op het gebied van het ziekenfondswezen.

Nadat het onderwerp behandeld was had een verkiezing plaats. Er was in de Ledenraad een vacature ontstaan door het bedanken van de heer D. H. de Jong te Koudum die zich niet herkiesbaar stelde. In deze vacature werd gekozen de heer Sij de Vlucht te Molkwerum. De aftredende ledenraadsleden, de heren A. Zwaan te Staveren, A. v. d. Goot te Warns en Joh. Ruurda te Bakhuizen werden allen herkozen.

Verschillende zaken over Ziekfondszaken werden nog door de administrateur naar genoegen beantwoord waarna de heer B. J. de Vries van Driesum deze vergadering sloot.

we bij de bestudering van de levenscyclus hebben geleerd dat er veertien dagen verlopen tussen een mytentop en een eiertop. Bij de eerste besputting doodt men alle levende myten, maar niet de eieren. Deze komen uit en nu kunnen we deze myten vernietigen vóór ze weer eieren afzetten. Veel en overvloedig spuiten en vooral om de onderkant der bladeren denken.

Uit de Vogelwereld

Nadat de kievit en de wilster de kou en de sneeuw pas geleden nog ontvluchtten, vooral op 26 en 27 Januari, kwamen hier en daar al weer enkele kieviten schoorvoetend terug.

Van 18 tot 25 Februari kwamen vele berichtjes binnen, de meeste van kievitentrek naar het Noorden. Onze eerste eigen broedvogels zullen echter tot ongeveer begin Maart op zich laten wachten. Merkwaardig is het hoe plaatselijk de verspreiding van de kievit op de trek kan zijn. Zondag 24 Februari werden er verspreid aan de Zuidkant van de Kleine Wielen enige honderden gezien (E. de Vries), in het Buitenveld een vijftigtal (B. Hoekstra) en onder Hardegarijp een paar honderd. Maar zelf zagen of hoorden we die dag 's middags over Dronrijp - Bolsward - Zurich - Harlingen naar Leeuwarden terug, onderweg geen enkele.

Met de kieviten komen ook de andere weidevogels terug.

Scholeksters waren hier en daar steeds enkele in het binnenland en 23 Februari verschenen de eerste troepjes al aan de meeroevers, o.a. de Grote Wielen onder Leeuwarden. Het bevallige tureluurtje werd hier en daar gezien en 24 Februari kwamen zelfs al drie grutto's luid roepend over Ouddeel gevlogen (B. de Vries). 28 Febr. waren er vier op ondergelopen land bij het Tjeukemeer (G. J. Postma).

Overal zingen al enige weken lang de eerste leeuwerikken en merels. Eenden zijn reeds lang gepaard en de eerste eieren zijn stellig al gelegd.

De blijde terugtocht naar de broedgebieden heeft een aanvang genomen. Maart is wel de belangrijkste trekmaand, in deze maand bereikt de in- en doortocht zijn hoogtepunt.

De scheepvaart bracht leven en bedrijvigheid en de werkgelegenheid nam toe. In die tijd waren er 4 scheepstimmerwerven, 3 zeilmakerijen en 2 mast- en blokmakerijen. Ook de handel liet haar invloed gelden, o.a. waren er 1 pottebakkerij, 2 jeneverstokerijen en 2 brouwerijen welke allen deel uitmaakten in de welvarendheid der stad. Naast de maatschappelijke welvaart, was ook op geestelijk terrein godsdienstzin te bemerken, dit blijkt wel hieruit dat 407 Hervormden, waarvan 110 lidmaten deel uitmaakten van de bevolking. Ook de Doopsgezinden ontbraken niet, doch hoeveel leden deze gemeente telde is niet bekend, wel is bekend dat er destijds een Doopsgezinde kerk stond die plaats bood aan 300 mensen, doch of deze er ook steeds in tesamen kwamen om Gods Woord te horen is niet met zekerheid te zeggen, wel kan zo ongeveer de plaats bepaald worden waar de kerk gestaan heeft. Dit is aan de Dubbelstraat geweest, waarschijnlijk waar nu de huizen staan aan de Oostzijde van de Voordelft en tegenover de huidige bijzondere school. De Ned. Herv. gemeente heeft in die tijd twee predikanten gehad die later het Hoogleraarsambt hebben bekleed, n.l. Ds Eelco Tinga van 1786-1791, later professor in Groningen en Ds Joh. Henricus Regenbogen van 1791-1797: deze was later professor te Franeker en te Leiden.

Doch zoals het door de eeuwen heen gegaan is, kwam ook na deze periode van bloei een ongunstige wending in de handel en scheepvaart. In het gehele land was er achteruitgang waar te nemen, en deze terugslag was ook in Staveren te merken. Mede door de politieke spanningen die er destijds heersten werden ook de centra van handel en scheepvaart verlegd naar andere plaatsen en geraakte ook Staveren in verval. In een betrekkelijk kort tijdsbestek was er van de bloei van Staveren bijna niets meer over. In 1825 had een grote overstroming plaats die veel schade aanrichtte in de stad en zo de wegzinkende glorie de genadeslag toebracht. Het werden slechte jaren en de geschiedschrijver geeft zo treffend weer hoe de stad er uit zag. Hij schrijft o.a.: Tussen golvende erven van met ruigte en gras bedekte puinhopen bevinden zich nog enige bouwvallige huizen, half gesloopt, muren met bonte tegelen en dicht gespijkerde vensters. De smalle puinwegen die derwaarts lopen, zijn met afbraak van Stavorens voormalige huizen bedekt. De overblijfsels van vloeren, pannen, met roet doortrokken gevelstenen, verglaasde esterikken, alles toont de treurige sloping dier eertijds zo vermaarde residentie stad van Stavoren. Bij huur of koop worden de woningen voor zeer geringe prijzen afgestaan, het is overal stil, somber en levenloos, en de verarmde bewoners schijnen in de vervelozige woningen zonder nering en hantering moedeloos neder te zitten.

In deze periode viel de strenge winter van 1829-'30. In deze winter gingen op 15 Febr. 1830 's morgens om kwart voor acht 24 personen en waaronder 5 vrouwen bij de steenglooing achter de stad op zee, bonden de schaatsen onder en gingen langs de kust schollen en ijsbergen vermijgend naar Laaxum, en vandaar ging de tocht naar Enkhui-zen die zonder ongelukken werd volbracht, want om half elf des morgens arriveerde men in Enkhui-zen. Na verwelkomd te zijn en zich verfrist te hebben werd de terug-

tocht, gewapend met een plank om 2 uur 's middags aanvaard en om half vijf zette men weer voet op Stavorens bodem. Het is misschien wel interessant om de namen van deze personen even te vermelden daar er wellicht nog ouderen zullen zijn die deze namen vaker hebben horen noemen. Het zijn: Auke Douwes Schellinga en Douwe A. Schellinga en vrouw, Jan van Sinderen en vrouw, Gerrit en Sjoerd Faber en zuster Cornelus, Sipke en Pieter Heinsius en zuster mej. v. d. Werf, Pieter H. Bakker, Marten Loodsma, Sijmon Gerrits, Sjouke T. Jager, Albert en Piebe v. d. Werf, Jan H. Bakker, Minne Elzen-ga, Geert Dorenbos, Pieter Koopmans en Sieds Gerbeus Seidzesz.

De tijd schrijdt verder en in 1847 gaf de stad weer een ander beeld te zien. Enigszins hersteld van de slagen die het had getroffen waren er te vinden: 1 lijnbaan en 1 koren-molen, 112 huizen met een zielen-tal van 570. Nu was het merendeel van de bevolking op de zeevaart aangewezen, hetwelk echter maar een gering bestaan opleverde. Wanneer men destijds op de dijk stond en de zee intuurde kon men bij laag water 15 minuten zeewaarts in, in het Noord Westen, de muren en zerken waarnemen van het oude Staveren dat door de zee in vroeger eeuwen verzwolgen was en waar volgens de overlevering de Kerkstraat met de Kerk moet zijn geweest. Stond daar eertijds eens een kerk en was deze een prooi der golven geworden, de Ned. Herv. Kerk die er stond in 1859 had zodanig van de storm te lijden gehad in dat jaar dat zij inwaaide. De balken van deze kerk waren nog afkomstig van het Kreisker bos. (Het Kreisker bos bestond reeds in 1250 toen men van een Zuiderzee niets afwist. Wanneer men gewapend met 'n polsstok er op uit trok door het bos Kreil, kon men Enkhui-zen bereiken). Tussen de ruïnes en de ingewaaide kerk werd nog een zwart bord gevonden waar het volgende op te lezen stond: In 1555 Vrijdagnachts vóór St. Maarten gebleven twee zeelieden met hunne manschappen en 5 kinderen. Heere, bewaar de zeman. In 1861 werd de kerk gebouwd.

Het oude stadhuis destijds een sieraad voor de stad droeg ook een merkwaardige beeltenis binnen haar muren. Aan het plafond was de volgende beeltenis te zien: 't Stadsbestuur uitgebeeld in de stedemaagd geplaatst op een verheven zetel, hield in haar rechterhand een staf en nevens deze maagd was een scheepsmans. Symbolische voorstellingen flankerden het geheel. Zoals vele andere steden had ook Staveren zijn stadswapen. Heden ten dage kan men op het schild zien de twee gekruiste bisschopstaven, vroeger was dit een vlag, een blauw veld met 2 gekruiste bisschopstaven in het midden. Helaas is van dit alles niets meer overgebleven, doch wat nog wel bewaard is gebleven is een zilveren beslagen gildedoren van de St. Antoniusgilde, waarin de volgende woorden staan gegrift: desen hooren hebben doen maken de broeders van het St. Antoniusgilde MCCCXCII. Op de plaat die op de horen is aangebracht staat het Oud Testamentisch beeld. Elia door de raven gespijzigd. Deze horen is thans nog te vinden in het Friesch Museum te Leeuwarden.

Wij hopen met dit overzicht een klein beeld te hebben gegeven van hetgeen Staveren is geweest vanaf 1700 t.m. 1870, van zijn wel en wee in deze periode.

Onze bomen en hun behandeling

De bestrijding van Spint

Met de bestrijding van die spint is het ook al weer een ingewikkelde historie geworden. Sommige middelen doen alleen de myten, andere alleen de eieren, maar een middel dat beide dingen tegelijk doet, hebben we niet. De eerste kans die we in de loop van het seizoen hebben, is de bestrijding in de vorm van een besputting die de winter-eieren van deze parasiet doodt.

Voor de volledigheid en een goed begrip van de zaak wil ik even heel kort de levenscyclus van de spint behandelen.

In deze tijd van het jaar kan men op het oudere hout, voornamelijk rond knoppen en rond de plaatsen waar het hout zich vertakt, duizenden kleine rode eitjes vinden. Deze zijn zeer klein en alleen waarneembaar wanneer er een massa bij elkaar zitten en dan nog alleen wanneer het zonlicht er op valt.

Uit deze eitjes komen na het uitlopen der knoppen de myten tevoorschijn. Deze groeien snel, vooral bij warm droog weer. Het kan gebeuren dat de jonge wereldburger, veertien dagen oud, al aan of tegen de leg is.

Een staaltje van productievermogen! Dan worden de zomereieren afgezet, hieruit komt weer een nieuwe generatie, die op haar beurt weer zomereieren voortbrengt en dat gaat zo door tot de laatste generatie in de herfst de winter-eieren afzet.

Deze eieren zijn van een meer degelijke constructie dan de zomereieren en U moet maar niet verwachten dat het hier zo hard kan vriezen dat de eieren niet uitkomen. Nu hebben we door jarenlange waarnemingen met behulp van loupe en microscoop een belangrijk feit geconstateerd en wel dit: dat de generaties vrij regelmatig elkaar opvolgen. Vinden we dus op een gegeven moment in de zomer op een bepaald blad veel zomereieren en zeer weinig myten, dan is dit op de hele boom het geval en op het gehele gebied. Dus niet op één boom eieren en op een andere myten. Dit is van zeer groot belang straks bij de bestrijding.

Verder hebben we kunnen constateren, dat na een z.g. mytentop (dat is zeer veel myten en zeer weinig eieren) ongeveer veertien dagen verstrijkt voor men een eiertop kan waarnemen. Dit over het leven van de spint en komen we terug bij de bestrijding.

Kunnen we dus de winter-eieren doden, dan zijn we met één slag van het laatste creatuur af. Wanneer men nu bij de z.g. winterbesputting in het laatst van Maart kleurstof met minerale olie gebruikt, dan beweert de reclame dat U het hele jaar geen last meer hebt.

Dit klopt echter niet met de feiten. Deze tonen aan dat circa 80% van de eieren gelood wordt. Maar gezien het productievermogen van de myt, is het veel te weinig, men zal dus zeker in de loop van het jaar weer tegen de ongenode gast in actie moeten komen. Daar komt nog bij dat dit een zeer duur middel is. Het zal U minstens f 5.40 per honderd liter sproeistof kosten tegen kleurstof alléén ongeveer f 1.40 per honderd liter. Algemeen wordt aangenomen dat er 5000 liter sproeistof nodig is per ha. Een verschil dus van f 200.—, wat er dus nog al inloopt.

Verder is het zeer moeilijk zo niet onmogelijk de eerste schurftbesputtingen uit te voeren op bomen die met minerale olie zijn bespoten. Deze oliën beklekken de bomen met een laag olie, die lang blijft zitten en alles wat U er op spuit valt er weer af, wat natuurlijk de bedoeling niet is.

In onze streken met het koude natte voorjaar kan men, wanneer er het voorafgaande jaar geen zware aantasting is geweest, m.i. wachten tot na de bloei. Wanneer men dan de besputting tegen de appelzaagwesp uitvoert met parathion en deze twaalf dagen later herhaalt, heeft men een zeer grote kans van slagen, met veel minder kosten.

Dit advies kunnen we geven omdat

Vergane glorie

Een en ander uit de historie van Staveren

Wanneer we een ruim 200 jaar in de geschiedenis teruggrijpen dan willen we trachten een kort overzicht te geven van de 150 jaar die volgen op het kortgeleden vermelde miniatuur Staveren uit het jaar 1700. Alvorens hiermede een begin te maken willen we een ogenblik stilstaan bij de strenge winter van het jaar 1740. Op de 4de Jan. van dat jaar begon koning winter zijn scepter te zwaaien en wel op zulk een manier, dat 3 dagen later Jappe Wiggerts en Tjeerd Kool met twee paardesleden van Hindeloopen naar Staveren kwamen. Kort daarop (een week later) gingen H. Tromp van Staveren en Fekke Annes van Molkwerum de 15de Jan. met een handslee op stap om te trachten Enkhui-zen te bereiken, hetgeen hen gelukte. Doch op de

terugreis kwamen ze in gevaar, daar het ijs scheurde en ze op een schots moesten achterblijven. Na een nacht hierop doorgebracht te hebben bemerkten ze de volgende morgen dat de schots weer dicht gezet was, zodat ze behouden in Staveren aankwamen.

Op 18 Febr. ging men met 60 sleden van Staveren naar Enkhui-zen en dit getal werd met de dag groter naarmate de winter duurde, doch op de tweede Maart kwam er een einde aan daar een flinke laag sneeuw het verder onmogelijk maakte. Ook de winter van 1829 wordt gerangschikt onder de strenge winters, doch hierover straks. In deze tijd was Staveren een alleszins fleurige stad. In de jaren 1780 bloeide Staveren door een zo frorrende handel en scheepvaart.

ton terugkwam, duidde er op, dat hij

Van oude en nieuwe dingen in legendarisch Stavoren

„Ja, 's zomers, dan valt er wat te beleven met al die jachten in de haven, maar in deze tijd van het jaar? Wat is daar nu te zien?” In deze trant — wij willen het niet verhalen — wordt er vaak over de eenmaal zo roemruchte Friese koningsstad (met een historisch vraagteken, dat wel), het domein van Stavo en van de Vrouwe van Stavoren gesproken en het klinkt niet onaannemelijk. Niettemin hebben wij deze week — toen de misthoorn zijn monotone bas over het stille stadje liet horen — een toeristische trip naar Stavoren (vroeger, door mispelling en onjuiste uitspraak: Stavóren) gemaakt en al kwam de paraplu er aan te pas, wij hebben beslist geen spijt gehad.

Niet, dat Stavoren zoveel ouds en monumentaals te bieden heeft. Het kan wat dat betreft niet halen bij Hindeloopen en Workum. Maar er zijn toch mogelijkheden. Zelfs heel nieuwe. VVV-secretaris M. Strikwerda (hij woont Smidstraat 3) drukte ons niet alleen een folder in de hand met het romantische opschrift „Stavoren, de oudste van de elf steden van Friesland”, maar wees ons — en wij de lezers weer — op de mogelijkheid het monumentale Hoogland-gemaal niet alleen van buiten, maar ook van binnen te bezichtigen. Dat kan van maandag tot en met vrijdag van 9 tot 11 en van 2 tot 4 uur en het kost helemaal niks. Er is ruimte om de auto neer te zetten en er is altijd wel een functionaris bij de hand, die de techniek van dit imposante machinale en motorische geheel wil toelichten. Naast het gemaal liggen de sluisen (ook de moeite waard) en de nieuwe haven heeft aan weerszijden lange pieren, die men helemaal ten einde kan wandelen. 's Zomers biedt een strandje er schier eilandelijke genoegens, maar zover zijn

Veel oude hoekjes heeft het „oer-oude” Stavoren niet, maar dit achttiende eeuwse huisje met stenen „pijp” over de Delf daarvoor is toch wel een plaatje waard.

we met de kalender nog niet. Bij het gemaal kunnen we de wat de Staru-mers noemen „sédyk” betreden en over de kruin helemaal naar de haven wandelen, met links uitzicht op zee en rechts een blik over het lange streekstadje, dat een schier geometrische opzet vertoont.

Aan de haven zelf (met kustlicht en misttoeter) valt altijd wel wat te zien of te beleven, al zoeken wij er tevergeefs naar de schim van de Vrouwe. Toch heet het hotel bij de haven „De vrouwe van Stavoren” en op de suikerzakjes prijkt haar beeltenis, zoals zij uitziet over de vloot die met het beste dat de aarde biedt, moest terugkeren. Anton Pieck heeft met alle romantiek die in hem is, het middel-eeuwse tafereeltje getekend, terwijl in de „taep” de bar (zullen wij maar zeg-

gen) is gebouwd in de trant van een kasteel met muren met schietsleuven en zelfs tegen de achterwand een koket torentje. In de zomer moet restaurateur Kolk honderden gasten over oud-Stavoren vertellen, vooral naar aanleiding van de plattegrond van Blaeu, die aan de muur hangt en waarvoor hem telkens weer (maar natuurlijk tevergeefs) grote bedragen worden geboden. „Ik wil hem niet missen, want het is een attractie,” zegt hij. Het vrouwtje zelf is ook zo'n attractie en daarom heeft VVV aan de achterzijde van de folder alle veertien koepletten afgedrukt van het „sjongsume” lied: „Hoor vrienden, hoort een lied dat duidelijk zal verklaren wat eenmaal is geschied voor meer dan duizend jaren toen het oud en grijs Stavoren nog bloeide op Friesland's grond en van zijn macht deed horen door heel het wereldrond.”

Van die glorie is nu niet veel meer over, maar daarom is Stavoren niet zonder bezienswaardigheden. De aanleg van de stad is interessant en biedt alle gelegenheid voor een prettige wandeling: de Voorstraat één — dat is de straat aan weerszijden van de oude gracht de Delf —, via de nieuwe Stadsfinne oversteeken naar de Schans, waar de wandeling weer langs het water voert. Tussen Schans en Delf loopt trouwens achter de huizen nog een (ietwat agrarisch uitzienende) sloot die eenmaal ook stadsgracht was. In de tijden van de Vrouwe waarschijnlijk.

Aan de Voorstraat staat rechts het stadhuis, waar in de hal onder een glazen stulp een grote makette tentoongesteld staat, die Stavoren omstreeks 1700 (compleet met bolwerken) weergeeft met afmetingen van 2 meter bij 90 cm. Maker is de al genoemde VVV-secretaris Strikwerda. Zijn vader is kosten van de hervormde kerk en die is op elke werkdag (dus niet op zondag) graag bereid geheel gratis belangstellenden het interieur van dit wat achteraf staande gebouw te tonen. Uiterlijk niet erg boeiend, blijkt het van binnen de beschrijving op de monumentenlijst waard. En dat is geen wonder: er hangen vijf zeventiende-eeuwse koperen kronen te blinken (de kosten draait de lichtjes met genoeg even aan), waarvan de grootste 50 kilo zwaar is. Er staat een uit dezelfde eeuw daterende wel-besneden preekstoel, er liggen half onder de banken — maar wel te zien — oude grafzerken met duidelijke letters, wapens en huismerken (we zagen er een van een burgemeester, kort na 1600) en langs de linkerwand staat een bank (waar de burgemeester met zijn gezin in pleegt te zitten, al is dat geen privilege), waarvan de rug bestaat uit een kostelijk gesneden eikenhouten fries, dat gedateerd wordt op 1575—1600. Acanthusranken, druiventrossen, vogels en engeltjes komen er op voor en we hebben hier met een fraai stukje vroeg renaissancebeeldhouwwerk te maken, dat doet denken aan Friese keefkasten en Hindelooper volkskunst-motieven.

Wat somber, maar toch bezienswaardig zijn de beide vissersbaren, die nog altijd in het baarhuisje worden bewaard, maar die een betere plaats (museum?) verdienen, nu ze niet meer gebruikt worden. De grootste draagt het opschrift 'd visschersbaer anno 1688 met aan voor- en achterzijde in een ovaal een primitief geschilderd scheepje met twee masten waaraan sprietzeilen. Daarboven op staat „D' visschers kinderbaer”, dat onder meer

het stadswapen vertoont en in hetzelfde lopende schrift als op de vermaarde Workumer baren de tekst: „eer dat de kwade dagen en de jaren naderen van welke gij zeggen zult ik heb geen lust in de zelve.” Waarschijnlijk staat er aan de achterkant ook zo'n spreuk, maar die moest voor ons verborgen blijven. Deze vissersbaren moeten met de „ambachtsbaren” van Workum en Makkum en de bakkersbaer van Hindeloopen in één volkskundig en kunsthistorisch verband worden gezien en daarom hopen wij, dat ze spoedig een goed onderdak zullen krijgen, waar ze veilig zijn en toch bezichtigd kunnen worden Hengelaars — om op iets heel anders te wijzen — hebben Stavoren al lang ontdekt, zowel wat het IJsselmeer als het nieuwe stroomkanaal betreft. Voor dat kanaal kan men in het stadje bootjes huren, terwijl liefhebbers voor het IJsselmeer met een „fiskerman” (vissersschip) mee kunnen. Van beide mogelijkheden wordt in het seizoen druk gebruik gemaakt.

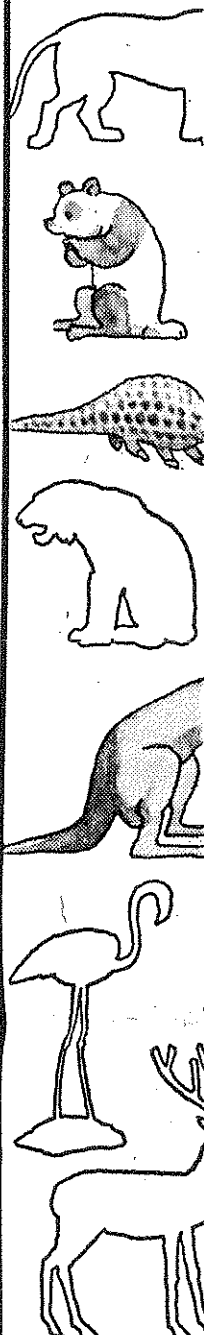
Van Stavoren uit is het maar luttele kilometers naar het hoge Rode Klif met zijn stoer monument ter herinnering aan de slag bij Warns (1345), gebouwd van bazaltblokken uit de voormalige zeevering en voorzien van de kreet: Leaver dea as slaef. Bij helder weer kan men op de top de contouren van het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen ontwaren! In tegenovergestelde richting voert van Stavoren uit de tocht naar Molkwar. Nee, niet naar Molkwerum, zoals de wegwijzers van de ANWB hardnekkig beweren. Er staat namelijk op het plaatsnaambord Molkwar, eentalig Fries, zoals overal in Hemelumer Oldeferd. Dat kwam doordat destijds enkele raadsleden geen tweetalige naamborden wensten. Het werden er eentalige, maar niet (zoals hun bedoeling was) „Hollandse”, doch Friese.

In het verleden was Molkwerum een zeevaarders- en vissersdorp, dat in de Rimen en Teltsjes „it hekershol” wordt genoemd (vanwege het toenmalige bijgeloof), maar dat neutraler bekend stond als „het doodhof”. Het bestond namelijk uit een hele serie „pöllen” (eilandjes met elk een eigen naam) en het dorp scheen op die manier zonder veel planologie te zijn gebouwd. Van die plattegrond is niet veel van over al staat de hervormde kerk met zijn zadeldakoren nog wel op zo'n pölle. Aan het verleden herinnert in de muur van een nieuw huis de oude wapenstein met zwaan („In swantsje yn it swad is it wapen fan Molkwar”), welke zwaan terugkeert op de muur van een kennelijk als antiekzaak ingerichte woning. Men lette eens op de bijzonder rijk versierde oeleborden (met in het „gat” een geestig vogeltje dat zijn kopje omkeert) op de Molkwarder boerderijen, waarvan er een aantal staan aan het schildersachtige Séleamtje. 's Zomers is het er druk met de gelijknamige camping aan het einde, maar wie nu het „smûke” laantje langs wandelt, vindt alleen maar winterse rust. Het kuierke mondt uit in het beklimmen van het trapje van de zeedijk, van welks kruin af een ruim zicht over het IJsselmeer de wandelaar behoort. Toen wij er dezer dagen waren, kruiden de ijsschotsen tegen de buitenzijde op en maakte het geheel de indruk van een poollandschap. Maar ook op milde dagen is het daar heel mooi met het panorama over de ex-Zuiderzee ener- en de groene landerijen met boerderijen en vaarten anderzijds. Wie dat wil, kan langs de zeedijk via Schuilenburg bezienswaardig Hindeloopen bereiken, maar men kan ook over Koudum het uiterste puntje van de Zuidwesthoek weer verlaten, die zo mooi is in de zomer en zo boeiend in de winter.

GR
bij 2
Wa
één
Handl
in nat

ware grootte 5 to

Deze week: d
Volgende we
Vinden kinder
Steeds bij twe
trouw speedi
twee nieuwe
leverancier.

Wajang, een

„Waarschuwing
staking” PTT-e
in Grenoble

Jeugdschaatswedstrijden Amsterdam Heerenveen werd derde en Leeuwarden vijfde

De Friese langebaanrijders in de leeftijd van zestien tot en met achttien jaar zijn gisteren op de Amsterdamse Jaap Edenbaan knap voor de dag gekomen tijdens internationale schaatswedstrijden, waaraan in totaal twaalf ploegen deelnamen. Naast ploegen uit Nederland waren teams uit Noorwegen, West-Duitsland en Zwitserland van de partij. Van elk team gold de twee beste prestaties op de afstanden 500, 1500 en 3000 meter voor de ploegen-eindrangschikking. Friesland was vertegenwoordigd door teams van

den op het slechte ijs. Johan Wortman verraste met een gedeelde eerste plaats (samen met Jan Augustinus) op de 500 meter in 45,3 sec. Deze tijd betekende voor Wortman een nieuw persoonlijk record. Op de 1500 meter was Bleeker met een vijfde plaats de beste Fries. Zijn tijd was 2 min. 29,3 sec. Op de 3000 meter was Anne Brouwer de eerste Fries en eveneens was dat met een vijfde plaats (5 min. 04,8 sec.). Jan Palsma was zo ongelukkig op de 500 meter te vallen. Hij werd hierdoor 38ste en laatste in 57,9

Schaatsnieuwtjes

Wim Beukers won de 10 km in Boedapest

Wim Beukers heeft donderdag tijdens de internationale schaatswedstrijden in Boedapest de 10.000 meter gewonnen in de uitstekende tijd van 16 min. en 18,2 sec. Woensdag werd hij ook eerste op de vijf km. De Hongaar Ivankai won de 1500 meter in 2.14,6

—*—

De Westduitser Guenter Traub heeft donderdag tijdens internationale schaatswedstrijden in Cortina d'Ampezzo bewezen goed in vorm te zijn. De 1500 meter legde hij in de uitstekende tijd van 2 min 6,9 sec af, waarmee hij winnaar werd. Zijn landgenoot Gerhard Zimmermann (2.10,0) en Juergen Traub (2.10,4) werden tweede en derde. Ook op de 1000 meter was Guenter Traub ongenaakbaar.

Basketballcompetities

Hedera nog ongeslagen

In de heren eerste klasse basketball werd de wedstrijd Ymir II—Giants '63 gespeeld. De inzet van dit duel was de tweede plaats achter koploper Scramble. Giants had een goede dag, want niet alleen werd Ymir II verslagen met 38—23, maar ook liepen „de reuzen” twee punten in op Scramble, dat tegen Lyceum (Drachten) niet op kwam, hetgeen de militairen op twee verliespunten kwam te staan. De stand luidt hier nu:

Giants '63	8-12	Matra	6-4
Scramble	6-10	Lyceum	8-4
Ymir II	8-10	Marienburg	7-0
Alcazar	7-6		

st weerspiegelt se volksleven belangwekkende stof

het feit, dat in 1455 het stadsrecht van ls het ware vanzelf de aandacht op de ken. En bij het doorlezen van deze soms d (1455 en 1479), Sneek (1456), Staveren de stof ze, uit cultuurhistorisch oogpunt, n deze, door mr A. Telting in 1883 fantasie rijst uit de nuchtere bepalingen er, vijf eeuwen geleden.
kleding, vermaken, het wordt alles — Een stukje historische volkskunde treedt

type herinneren. De vermelding te Sneek lijkt ons van veel belang.

Broodsoorten en huismerken

OVER HET dagelijks brood, maar ook over het feestbrood lichten ons de stadboeken in. Roggebrood zal wel het meest gegeten zijn; het moest per stuk wegen elf pond! Maar er was ook „weytenbroet” en dat mocht niet lichter zijn dan drie pond. In de rubriek „cleynbroet” was in Leeuwarden veel verscheidenheid:

„Ende sullen die backers backten weyten brooden, hiele ende halve ende viern-dielen, timplte ende tassche, weggen, puffen, broden, cleen roggen, in die guede weke taaffelbrooden, hiele ende halve, van drie ende anderhalff ponden, oick ronde off weyten bollen, ellick nae de wicht, daerop ordineert.”

In elk bakkersproduct was het merk van de bakkers gestempeld, waarvan de 16de-eeuwse bakkersboeken in het stedelijk archief te Leeuwarden er vele honderden bevatten. Men kan ze vergelijken met de huismerken, waarvan we in het stadboek ook lezen. Wij menen tenminste deze karakteristieke tekens en eigendomsmerken terug te vinden in de bepaling, dat de leren brandemmers, die gebracht moesten worden in de beide naast het dör brand getroffen perceel gelegen huizen, daar tot de volgende dag moesten blijven, op dat de „Brantmeysters, dewelke de marcken in geschrifte holden, een ijder aenden sijne sullen mogen helpen”. Met andere woorden: elke emmer was van een huismerk voorzien, waarvan de brandmeesters lijsten

(Ingezonden Mededeling)

bezaten. Een zo fraaie bewijsplaats voor het gebruik van deze tekens was ons tot nog toe niet bekend.

Burenplicht bij brand

DAT DE hier en daar nog bekende burenplicht bij ziekte en dood eenmaal een wettelijke basis had ook in andere gevallen, waarbij men hulp moest verlenen, zouden verschillende bepalingen bij de bestrijding van brand kunnen leren. Heel duidelijk bepaalt Leeuwarden:

„Ende waer brandt is, sullen tien de naeste burenen gehouden wesen lantieren bijden brandt te hebben”.

Sneek spreekt van de noodzaak „om anxt des brandis” huizen te „breken” (geweldadig te openen?) „om order der ghemeene bueren”. Wie dat wilde verhinderen, was strafbaar. Tenslotte werd diegene beboet, die „totten brandt nyet en quam, als hij hoerde roepen ofte als die brandtlock geslagen worde, om den brant to stoppen”. Hier is de burenplicht zelfs onbeperkt geworden.

Tenslotte: ook de vrolijke noot ontbreekt niet, al zullen de slachtoffers het destijds wel niet zo vrolijk hebben gevonden. Maar wat dunkt u van de bar-bier-heelmeester, die het bloed van het aderlaten in de gracht giet? Leeuwarden bepaalt: „die barbiere ist oick verboden, dat zij gheen latelbloet inden stadsdiepen moeten wtgieten”. Bij dit schilderachtige tafereeltje sluit uitstekend het staaltje middeleeuwse paedagogiek aan, dat Bolsward — ondanks de vredelievende pater Brugman! — ten beste geeft: „Item, off die huys-here of vrouwe horen dienstluyden gaen enen slach, twie off drie, dye nyet al te hinderliik waeren, daer on is niet an voerboert, hebben syet verdient”. Over welke laatste voorwaarde de tuchtigende baas of bazin en het getuchtigde personeel het wel niet altijd eens zullen zijn geweest!

S.J. VAN DER MOLEN

In de oude hofbibliotheek der Medici's te Florence, de Bibliotheca Lauwerziana, bevindt zich een prachtig geschreven reisverhaal, waarin ook de afbeeldingen van de Friese plaatsen Molkwerum en Staveren voorkomen.

Bij een zeventiende eeuwse tekening van Staveren

TOEN wij in het nummer van 9 October 1954 een opstel schreven over een gezicht op Molkwerum, dat in 1669 door een Italiaanse architect was getekend, was het ons bekend, dat er te Florence ook een tekening van Staveren uit datzelfde jaar aanwezig was. Het heeft echter even geduurd, voor ook een foto van dit prospect te Leeuwarden arriveerde. Zelfs het mooiste Italiaans van onze Rijksarchivaris kon de op dit punt trage Zuiderlingen eerst niet in beweging brengen, zodat een herhaalde aanvraag nodig bleek. Maar er ligt dan nu een zeer duidelijke foto van de reusachtige, bijna 1.50 m brede tekening voor ons en wij mogen ons gelukwensen, want dit beeld laat ons Staveren zien, zoals wij het niet kennen van andere afbeeldingen.

De beide zestiende eeuwse plattegronden, die van Van Deventer (voor 1572) en van Braun en Hogenberg van 1581, '88 (naar Van Deventer) geven het opvallende blokhuis aan de NW-kant. De kaart van U. Emmius uit 1616 door Nic. Geilkercken geeft het Oosten boven en zo doen ook de afbeeldingen van 1628 (1633) van Cl. J. Visscher en Abr. Goos en Van Blaeu uit 1649. Aan het stadsbeeld is, mogen wij de afbeeldingen, die elkaar beïnvloed hebben, geloven, niet zoveel veranderd. Het 16e eeuwse blokhuis treedt echter terug. Het was vernield en alleen de plaats is op de kaarten nog duidelijk te zien. Ook Schotanus in zijn Beschrijvinge van 1664, die een plattegrond en, voor het eerst, een gezicht of prospect op de stad geeft, houdt het Oosten boven. Dit blijft in de verschillende navolgingen de regel.

De foto, die wij uit Florence ontvingen, laat Staveren echter van een heel andere kant zien, namelijk uit het Noorden. Architect Baldi, de tekenaar van prins Cosimo de Medici, moet deze tekening haastig gemaakt hebben. Wij weten uit het reisverhaal van de prins, dat hij de 20ste Juni 1669 met een schip van de Admiraliteit van het Noorderkwartier voor Staveren arriveerde en, na aan boord te hebben gotten, aan wal kwam. Hier vond het gezelschap een rijkdom, dat zij direct charterden voor een tocht naar Molkwerum, het eigenlijke doel van de reis.

Wij weten niet, hoe Baldi deze tekening heeft kunnen maken, tenzij wij aannemen, dat hij eerder van boord is gegaan en met de tekening is begonnen, terwijl de anderen aten. Want zoals wij reeds gezien hebben, ook Molkwerum werd afgebeeld en eveneens op groot formaat. Natuurlijk is het ook mogelijk, dat de tekening slechts in schets gereed is geweest en evenals het reisverhaal later is uitgewerkt. Aan het gecalligrafeerde journaal is n.l. meer dan 9 jaar gewerkt. De vrede van Nijmegen van 1678 wordt nog vermeld.

Belangrijker dan de vraag, hoe de tekenaar het heeft kunnen klaarspelen in zo'n korte tijd iets goed te leveren, is de andere vraag, of hij waarheidsgetrouw is geweest en wat hij precies heeft laten zien. Evenals bij de tekening van Molkwerum valt al dadelijk de on-

regelmatische zeedijk op. Zo waren klaarblijkelijk toen de zeedijken Men verwondert zich zo niet meer, dat de dijk-doorbraken in die dagen nog regel waren. De koren- of rogmolen is bijzonder goed getroffen en een aardige bijdrage tot de molenkunde. Ook op de achttiende eeuwse afbeeldingen van Staveren beheerst de molen het stadsbeeld aan de noordkant. Het blijkt, dat het kwelderland westelijk van de dijk heel wat minder omvang heeft dan op de kaart van Van Deventer. De zee heeft in Friesland's Zuidwesthoek telkens weer land opgeëist en wij weten, dat Staveren steeds meer naar het Oosten is geschoven.

Wie de andere afbeeldingen van deze stad ter hand neemt ziet, dat wij op onze foto vóór de stad de Noorderhaven hebben en dat deze door Baldi veel primitiever is afgebeeld dan de andere kaarten hem geven. De Noorderpoort is weergegeven — het primitieve bruggetje — maar van de Blokhuisgracht is niet veel te bespeuren. Het is op de afbeelding goed te zien, dat in die dagen de stad Staveren nog een toren had, die er mocht zijn. Deze stond zuidelijk van de kerk. Het gebouw rechts van de Noorderpoort stelt ons voor een probleem. Waarschijnlijk laat het de stadsherberg zien, die op achttiende eeuwse afbeeldingen vlak bij de poort staat. 't Torentje, dat er boven uitsteekt, het torentje, dat er boven uitsteekt, moet dan echter de toren van het stadshuis zijn, dat aan de westkant van de Delft stond.

Het interessante van zulke oude afbeeldingen is, dat het zoekplaatjes, zijn, die eerst bij langdurige beschouwing hun raadsels onthullen. Voor de bouwgeschiedenis hebben ze soms grote betekenis.

Op de foto zijn verder de bolwerken te onderscheiden en links een aantal molentjes. Deze ontbreken op de andere 17de eeuwse voorstellingen. Van de kalkbranderijen, die Emmius en Schotanus geven, is hier niets te bespeuren. Geheel rechts, vlak bij de grote molen, is klaarblijkelijk een rest van het blokhuis afgebeeld. De scheepjes zijn mooi weergegeven, waarbij de tuigage opvalt.

J. J. KALMA.

